

سلسله مباحث ولایت و امامت (۱)

4136

امام شناسی

لزوم، مراحل، و روش

تدوین

محمد حسن شفیعی شاهرودی

مؤسسه میراث نبوت

شفیعی شاهرودی، محمدحسین، ۱۳۵۴ ه. ش

امام‌شناسی؛ لزوم، مراحل، روش/ تدوین: محمدحسین شفییعی شاهرودی

ص ۳۴۴

قم: مؤسسه میراث نبوت، ذی القعدة ۱۴۳۹ ق = مرداد ۱۳۹۷ ش = ۲۰۱۸ م

ISBN:978-600-6718-03-3

فارسی.

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه ص ۳۳۹-۳۴۴، همچنین به صورت زیرنویس.

۱- ولایت و امامت ۲- علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ سال قبل از هجرت - ۴۰ ق - اثبات خلافت بلا فصل.

۳- احشیت و امامت. فروست

۷ الف ۷ ص ۲۲۳/۵۴ BP

امام شناسی؛ لزوم، مراحل و روش

نویسنده: محمدحسین شفییعی شاهرودی

نوبت چاپ: اول، ذی القعدة ۱۴۳۸ - مرداد ۱۳۹۷ ش

ناشر: مؤسسه میراث نبوت - قم مقدسه

صفحه آرا: سید علی موسوی کیا

چاپ و لیتوگرافی: باقری - قم مقدسه

شمارگان: ۳۰۰۰

بها: ۲۶۰۰۰ تومان

مراکز پخش:

قم، شهرک شکوهیه، بلوار آیت الله خامنه‌ای، کوچه ۶، کوچه لاله، پلاک ۱۰

تلفکس: ۰۲۵ - ۳۳۳۴۲۵۲۶ - همراه: ۰۹۱۹۱۴۹۲۴۸۸

تهران، میدان امام حسین (ع)، خیابان شهید مدنی، مقابل ایستگاه متروی شهید مدنی، کوچه شهید

خجسته منش، پلاک ۵ تلفن: ۲۶ و ۲۳ و ۰۲۱-۷۷۵۸۲۴۲۲

شیراز، خیابان فخرآباد، مقابل بیمارستان قطب الدین، بنیاد بین المللی غدیر استان فارس

تلفکس: ۰۷۱-۳۲۳۲۴۰۴۶

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله وكفى، والصلاة على النبي المصطفى،
والمصائبيح الدُّجى، والحُجَجِ الواضحة لأهل الحِجَى

پیشگفتار:

خدا را سپاس گزارم که در ماه مبارک ربیع الأول شماره نخست از «سلسله مباحث ولایت و امامت» با نام «امام شناسی؛ لزوم، مراحل، و روش» منتشر می‌شود.

در پیشگفتار کتاب، چند مطلب را به گونه‌ای گذرا یاد آور می‌شوم:

نخست

پیرامون مؤسسه میراث نبوت و فعالیت‌های پژوهشی و آموزشی آن

مؤسسه میراث نبوت بیش از ده سال پیش با هدف «احیای منابع اصلی شیعه» تأسیس شد و تا کنون در بخش‌های پژوهش و آموزش فعالیت‌های گسترده‌ای انجام داده است.

فعالیت‌های پژوهشی:

تا کنون، در بخش پژوهش در رشته‌های گوناگون علوم اسلامی، بیش از صد کتاب منتشر کرده و بیش از صد عنوان نیز در آستانه انتشار دارد.

برخی از آثار منتشر شده از این قرارند:

- ۱ - تلخیص الغدير عربی و برگزیده الغدير فارسی با دهها بار چاپ و تیراژی بیش از صد هزار نسخه.
- ۲ - دوره ۲۹ جلدی سلسله الغدير الموضوعية به زبان عربی.
- ۳ - دوره ۳۱ جلدی سلسله موضوعات الغدير به زبان فارسی.
- ۴ - فلاند الفراند، حاشیه رسائل شيخ انصاری در دو جلد.
- ۵ - سبها الغدير در دو جلد.
- ۶ - ده کتاب با نام «سلسله مباحث ولایت و امامت» که اکنون نخستین کتاب با نام «امام شناسی؛ لزوم، مراحل، و روش» منتشر می شود.
- برخی از آثار در دست انتشار از این قرارند:
- ۱ - دانشنامه حضرت ابوطالب در ده جلد به زبان عربی و فارسی.
- ۲ - الدرّة الثمينة في شرح الروضة البهية در بیست جلد.
- ۳ - مفتاح السائل یا دعا در می.
- ۴ - عقائد الأئمة به زبان عربی و فارسی.
- ۵ - دوره ۳۱ جلدی سلسله موضوعات الغدير به زبان اردو.
- ۶ - مجموعه کتاب های «ولایت فقیه».
- ۷ - منتخب الکافی به زبان عربی و فارسی.
- ۸ - تلخیص المیزان علامه طباطبائی در پنج جلد به زبان عربی و فارسی.
- ۹ - مجموعه کتاب های «قواعد فقهیه».
- ۱۰ - دوره ۵۰ جلدی مستدرک الغدير علامه امینی رحمته الله.

فعالیت های آموزشی:

مؤسسه میراث نبوت در بخش آموزش نیز تا کنون صدها دوره آموزشی در حوزه «ولایت و امامت» در سطح کشور برگزار کرده است.

مهم‌ترین دوره‌های برگزار شده در چند سال اخیر از این قرارند:

- ۱ - در مدرسه فیضیه قم با همکاری کانون خورشید.
- ۲ - در هتل المپیک قم با همکاری معاونت آموزش عقیدتی - سیاسی نیروی انتظامی، میان مدیران و مسئولان نیروی انتظامی.
- ۳ - در استان فارس میان کارمندان ادارات فرهنگ و ارشاد اسلامی، ادارات بهداشتی، کمیته امداد، صا شیراز (صنایع الکترونیک شیراز وابسته به وزارت دفاع)، طلاب حوزه‌های علمیه برادران و خواهران، گروهی از نخبگان آموزش و پرورش و توده مردم در ایام غدیر، ماه رمضان، ایام اعتکاف در ماه رجب، و... همه با همکاری بنیاد غدیر استان فارس.
- ۴ - مخاطبان طابع بصیر - ارتش در هتل صفای قم و نیز مخاطبان درس تفسیر در سازمان عقیدتی - سیاسی ارتش با همکاری سازمان مذکور.
- ۵ - طلاب حوزه‌های علمیه قم شرکت کننده در طرح تلبس با همکاری معاونت تهذیب حوزه علمیه.
- ۶ - حوزه‌های علمیه خواهران در سطح کشور، به ویژه قم، استان فارس، کرمانشاه، شاهرود، و....
- ۷ - کارمندان و سربازان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، به ویژه سپاه کرمانشاه، شاهرود، و سپاه علی بن ابی طالب قم با همکاری نمایندگی محترم ولی فقیه و فرمانده محترم سپاه قم.
- ۸ - جلسات برگزار شده در مسجد علی بن حسین واقع در بلوار ابوذر تهران در ماه رمضان، دهه فاطمیه و ایام غدیر.
- ۹ - مبلغان مرکز فقهی ائمه اطهار قم تحت اشراف آیت الله شیخ جواد فاضل لنکرانی دام عزه.
- ۱۰ - دانش پژوهان مؤسسه الزهرا تحت اشراف مرجع عالیقدر آیت الله العظمی صافی گلپایگانی حفظه الله.

- ۱۱ - صدها نفر از نمازگزاران مسجد لاله زار تهران با همکاری تولیت محترم مسجد حجة الاسلام والمسلمین سید حسین حسینی تهرانی دام عزه.
- ۱۲ - جلسات برگزار شده در یزد با همکاری بنیاد امامت تحت اشراف آیت الله سید علی میلانی.
- ۱۳ - جلسات برگزار شده در مساجد قم با همکاری کانون فرهنگی - هنری مساجد قم.
- ۱۴ - جلسات برگزار شده در حرم حضرت معصومه (علیها السلام) با همکاری معاونت تبلیغات آستانه مقدسه.
- ۱۵ - دروسهای آموزشی برگزار شده با همکاری مرکز آموزشهای کاربردی و مهارتی حوزه علمیه قم با هدف تربیت مربی در حوزه ولایت و امامت. همچنین، جلسات متعدد دیگر در سطح کشور.

آشنایی با این کتاب

اینجانب با توجه به توفیق ده سال انس با کتاب «الغدیر علامه امینی (رحمته الله علیه)» و تلخیص آن کتاب ارزشمند در کتابی با نام «برگردان الغدیر» و نیز تدوین موضوعات پراکنده کتاب الغدیر در کتابهایی جداگانه که در این مجموعه با نام «سلسله موضوعات الغدیر» توسط مؤسسه میراث نبوت منتشر شده‌اند، چند سالی است که در سطح کشور میان اقشار مختلف اعم از حوزویان، دانشگاهیان، روستاییان، مردم، بر آموزش مباحث حوزه «ولایت و امامت» با رویکرد الغدیر مرحوم علامه امینی توفیق دیگری یافته‌ام که خدا را بر هر دو توفیق سپاس گزارم و هیچ نعمتی را از آن بالاتر نمی‌دانم و از او می‌خواهم که تا آخر عمر بیان و بنانم را در مسیر نشر معارف علوی و تقویت مبانی مکتب اهل بیت (علیهم السلام) قرار دهد.

کتاب حاضر، همچنین مجلّات بعدی آن، محصول این دو تجربه است (تألیف، و تدریس) که پس از تغییرات فراوان در طول این سال‌ها و طی مراحل کمال، اکنون به این صورت درآمده است.

این کتاب‌ها با نام «سلسله مباحث ولایت و امامت» برای سه دورهٔ مقدماتی، متوسطه، و نهایی تنظیم شده‌اند. بر این باورم که آنچه دربارهٔ موضوع ولایت و امامت برای یک مسلمان لازم است به شکلی نو و ابتکاری در آن‌ها گرد آمده است؛ ابتکاری نوآور، هم در ترتیب سرفصل‌ها وجود دارد، هم در ورود و خروج به مباحث، و هم در طرح استدلال‌ها و جامعیت مطالب، به گونه‌ای که: **اولاً** - یک شیعه با یا، گیری آن‌ها می‌تواند بر اساس عقل و نقل، ولایت و امامت اهل بیت (علیهم‌السلام) و حقانیت آن مکتب نورانی را اثبات کند و به مهم‌ترین شبهات دشمنان در این حوزه پاسخ دهد.

ثانیاً - یک مبلغ و پژوهش‌گر اسلامی، در مقام مناظره با خصم، می‌تواند مدّعی شیعه را با روشی نو و قابل پذیرش رد کند. **ثالثاً** - مخالف هم با مطالعه و دقت در این مباحث، که غالباً مستند به عقل و قرآن‌اند، می‌تواند راه درست را بیابد و حجّت بر او تمام می‌شود. نام برخی از آن کتاب‌ها، که به خواست خدا یکی پس از دیگری منتشر خواهند شد، از این قرار است:

- ۱ - امام شناسی؛ لزوم، مراحل، و روش
 - ۲ - ولایت روح اسلام و انسان
 - ۳ - ولایت حکم عقل (ولایت از منظر عقل)
 - ۴ - ولایت حکم نقل (ولایت از منظر آیات و روایات)
 - ۵ - دشمنی با روح اسلام و انسان، و حکم عقل (شبهات و هأییّت)
- کتاب حاضر، شمارهٔ نخست از سلسله مباحث ولایت و امامت است که با نام «امام شناسی؛ لزوم، مراحل، و روش» پیش روی شما قرار دارد؛ این کتاب،

در بردارنده چهار فصل است:

فصل نخست: لزوم معرفت و شناخت امام.

فصل دوم: مراحل معرفت.

فصل سوم: روش معرفت.

فصل چهارم: آشنایی اجمالی با سر فصل های آموزشی آینده.

سه

رویکرد عقلی مباحث

یکی از ویژگی های این سلسله مباحث، رویکرد عقلی آن هاست؛ چرا که «ولایت خدا و منصوب بر طرف او» حکم عقل است و این حکم در میان همه انسان ها و همه ادیان الهی مشترک است و اختصاص به شیعه و پیروان مکتب اهل بیت (علیهم السلام) ندارد؛ بر خلاف مکتب وهابیت که تمام مباحثش به ویژه مبنای عدم نیاز بشر به امام از جانب خدا، بر خلاف عقل است. جالب آن که بر اساس آیه ۵۰ سورة مائده بی عقلی انسان های جاهلی نیز در یک کلام «حذف حکومت خدا» از تمام بخش های زندگی بوده است؛ از این رو، رسول خدا (ص) حدیث معروف «من مات» یگانه راه نجات از زندگی جاهلیت را معرفت، بیعت و اطاعت از امام دانسته است؛ در غیر این صورت، مسلمان هر اندازه دم از علوم و معارف بخشد و ظواهر اسلامی را به جا آورد، هنگام مرگ به عنوان انسان جاهلی از دنیا می رود! در فصل دوم کتاب (مراحل معرفت) و نیز در فصل سوم (روش معرفت) خواهیم گفت، که ما غالباً نه در بحث «مراحل معرفت و شناخت امام» طریق منطقی را طی می کنیم، و نه در بحث «روش معرفت» و اقامه دلیل بر ولایت و امامت امیر المؤمنین علی (علیه السلام).

در بحث «مراحل معرفت و شناخت امام»، به جای آن که به ترتیب از مرحله نخست، یعنی شناخت جایگاه امام در جامعه شروع کنیم، از آخر شروع می کنیم

و مستقیم به سراغ اسم و فامیل امام می‌رویم؛ این در حالی است که ابتدا باید جایگاه و منزلت امام در جامعه را بدانیم، آنگاه اوصاف و ویژگی‌های امام بر اساس عقل و آیات، و آنگاه شخص امام را شناسایی کنیم.

و در قرآن و روایات به جای اکتفا به مرحله سوم، هر سه مرحله تبیین شده است تا بهر فریب مدعیان دروغین را نخورد.

در بحث «روش معرفت» و اقامه دلیل بر امامت امیر المؤمنین علی (علیه السلام) نیز به جای رعایت ترتیب منطقی یعنی عقل، آیات و آنگاه روایات، متأسفانه باز از آخر شروع می‌کنیم و ابتدا به روایات و مباحث جنجالی سندی و دلالی می‌پردازیم. در حالی که اصولاً دین به ویژه ولایت و امامت، عقلی‌اند و لذا آیات ارشاد به حکم عقل‌اند و روایات تفسیری نیستند؛ از این رو، رویکرد منطقی آن است که ابتدا برداشت عقل تبیین شود. آنگاه آیات ارشادی یاد آوری شوند و آنگاه روایات تفسیری!

اگر کسی به ندای حجت درونی، گرس نسپارد و کلاه خود را قاضی قرار ندهد و به خویش دروغ بگوید و سر خودش کلاه بگذارد، دیگر هیچ آیه و روایتی برایش سودمند نخواهد بود؛ چون آیات ارشاد رهنمون به حکم عقل‌اند و روایات تفسیر آیات. کسی که خود دروغگو و فریبکاری بزرگ است، دیگر او را شاید که درباره راست گفتاری یا دروغزن بودن راوی بحث کند.

برای چنین کسی هر آیه‌ای خوانده شود خدشه در دلالتش می‌آید و هر روایتی خوانده شود در سند یا دلالتش اشکال می‌کند و مثلاً می‌گوید چرا در صحیح بخاری نیامده! و اگر نهایتاً سندش صحیح و دلالتش نیز تمام باشد، می‌گوید تا چه من نمی‌تواند این حدیث را بپذیرد؛ چنان‌که ابن کثیر درباره حدیث طیر مشوی (مرغ بریان)^۱ که سند و دلالتش را تأم می‌داند، می‌گوید:

«ففي القلب من صحّة هذا الحديث نظرٌ وإن كَثُرَتْ طُرُقُهُ»^۱! [در قلب من نسبت به صحّت این حدیث اشکال وجود دارد، هر چند از راه‌های فراوانی نقل شده است (و سَدِّ آن صحیح است)].

بدین ترتیب، بر ماست که در مقام مناظره به جای آن که ابتدا از احادیث، که مباحثی علمی و رجالی را در پی دارند، و برای هر کسی قابل درک نیستند، بحث را آغاز کنیم و صحیح بخاری و مسلم را به رخ طرف بحث بکشیم، از مباحث عقلی آنکام‌آید. ارشادی بحث را آغاز کنیم که برای هر عاقلی قابل درک‌اند؛ چرا که مباحث عقلی بر مباحث علمی مقدّمند و خداوند نیز پیش از حجت ظاهری، یعنی پیامبران، حجت باطنی، یعنی عقل، را برای بشر قرار داده است.

از این روست که در اسلام عقل و بصیرت و بینش، مقدّم بر علم و دانش‌اند؛ و این گونه است که امیر المؤمنین (علیه السلام) از خُتن عقل به خدا پناه می‌برد و می‌فرماید: «نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ سُبَاتِ الْعَقْلِ»^۲ [پناه می‌بریم به خدا از خفتن عقل].

بدیهی است که در قلب بیمار و عقل خفته هیچ آیه‌ای و روایتی کارساز نیست. بر اساس منطق قرآن، کسی که عقلش خفته و تعطیل باشد به مرز حیوانیت سقوط کرده و در نتیجه قلب او نیز مُرده و بیمار خواهد بود؛ لذا، دین او اعمّ از اصول و فروع، پیکره‌ای بی‌جان، بی‌مغز و بی‌محتوا، و نافع‌اند و فریبکارانه خواهد بود. خداوند در این راستا در سورة بقره آیات ۸ تا ۱۰ ایمان برخی از مدّعیان ایمان را فریبکارانه و آنان را بی‌شعور و دارای قلبی بیمار معرفی می‌کند، و در سورة انفال می‌فرماید: «إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ»^۳ [همان بدترین جنبنندگان نزد خداوند، (کسانی‌اند که نسبت به شنیدن حق) کران (و نسبت به سخن حق) لال‌هایند همان‌ها که خَرَد نمی‌ورزند].

۱ - البداية والنهاية ۷: ۳۵۳؛ برگزیده الغدير: ۳۲۳.

۲ - نهج البلاغة: خطبة ۲۲۴.

۳ - انفال: ۲۲.

و در سورة فرقان بی عقلی را درد مشترک بیشتر مردم می‌داند و می‌فرماید: ﴿أَمْ حَسِبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا﴾^۱ آیا گمان می‌بری بیشتر آنان می‌شنوند یا می‌فهمند؟! آنان فقط همچون چهارپایانند، بلکه گمراه‌ترند!].

از این رو، اولین کار انبیا برانگیختن عقل بشر بوده است و به گفته امیرمومنین (علیه السلام) انبیا آمده‌اند تا عقل‌های دفن شده را برانگیزند و انقلاب عقلی ایجاد کنند: «مَهْ أَتَرِ إِلَيْهِمْ أَنْبِيََاءَهُمْ لِيَسْتَأْذِنُوهُمْ مِثْلَاقِ فِطْرَتِهِ... وَيُثْبِتُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ»^۲ [و پیامبران را پیش روی به سوی مردم فرستاد تا از آنان بخواهند که عهد فطرت الهی را ادا نمایند، ... و ادراک پنهان و دفن شده (زیر بار نفس‌آماره و وسوسه‌های شیطان) عقل‌های آنان را برانگیزد؛ انبیا، انقلاب عقلی (استدلالات عقلی) به مراتب مهم‌تر و کارسازتر از اندرآب عقلی است، سرانته تعقل و تفکر مقدم بر سرانته مطالعه و دانش آموزی است، و همان‌که بیش برتر از دانش است. و بایسته است که روش ما برای هدایت مردم نیز همان روش انبیا باشد؛ کسی، در هر بحثی با هر کسی ابتدا باید با طرح مباحث عقلی، عقل دفن شده را بکشد و خفته او را بیدار کنیم تا از مرحله حیوانیت به مرحله انسانیت اوج بگیرد؛ آنگاه به او فکر و اندیشه و تأمل، آماده دریافت حقایق و مباحث دقیق نقلی از طریق آیات و روایات شود.

در این راستا، کتاب شریف کافی اثر مرحوم کلینی با بحث «عقل و جهل» آغاز شده است نه «توحید» یا «نماز و روزه و حج»؛ زیرا بر اساس آیات و روایات، اگر انسان عقل خود را به کار نگیرد به مرز حیوانیت سقوط می‌کند و بلکه بدتر از حیوانات خواهد بود. پس روشن است که چنین کسی دیگر نه اصول دین به درس خواهد خورد و نه فروع دین و آداب اسلامی؛ چرا که اساساً دین برای انسان است نه

۱ - فرقان: ۴۴.

۲ - نهج البلاغة: خطبة ۱.

حیوان! و آن گونه که گفتیم انبیا نیز در گام نخست، عقل بشر را تحریک می کنند تا از مرحله حیوانیت به مرحله انسانیت صعود کنند و آنگاه سایر تعالیم خود را آموزش می دهند.

امیرالمؤمنین (علیه السلام) درباره رابطه عقل و فکر با قلب می فرماید:

«نَبَّهَ بِالْفِكْرِ قَلْبَكَ»^۱ [با فکر و اندیشه، قلب خود را بیدار کن].

و از آیه (۵۸) سورة اعراف رابطه علوم و معارف، و اعمال و عبادات و آداب از یک سو، و عقل و قلب از سوی دیگر استفاده می شود؛ چرا که علوم و اعمال چونان بذری بد که در بستر عقل کامل و قلب سالم رشد می کنند: «وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِينَ خُسَتْ لَا يُخْرِجُ إِلَّا نَكِدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ» [سرزمین پاکیزه (شیرین)، گیاهش به فرمان پروردگار روید؛ اما [در] سرزمین های بد طینت (و شوره زار)، گیاه ناچیزه بی ارزش نرود؛ این گونه آیات (خود) را برای آنان که شکرگزارند، بیان می کنیم!].

انسان بی عقل و بی شعور و بی استقامت، رنج او در تحصیل علوم و معارف (أصول دین) و نیز تلاش او در انجام اعمال و عبادات مختلف، بی حاصل و بیهوده خواهد بود: «هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ * وَوَهْ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ * عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ * تَصْلِي نَارًا حَامِيَةً.... وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ * لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ * فِ جَنَّةٍ عَالِيَةٍ»^۲ [آیا داستان غاشیه (روز قیامت که حوادث هولناکش همه را می پوساند) به تو رسیده است؟ * چهره هایی در آن روز خاشع و ذلت بارند * آن ها که پیوسته عمل کرده اند و خسته شده اند (و نتیجه ای عایدشان نگشته است) * و (آنان) در آتش سوزان وارد می گردند... چهره هایی در آن روز شاداب و با طراوتند * و از سعی و تلاش خود خشنودند * در بهشتی عالی می دارند].

۱ - عن أبي عبد الله (علیه السلام): «كان أمير المؤمنين (علیه السلام) يقول: نبه بالفكر قلبك، وجاف عن الليل جنبك، واتق الله ربك»؛ ر.ک: وسائل الشیعه ۱۵: ۱۹۵، باب استحباب التفكير از ابواب جهاد النفس.

۲ - غاشیه: ۱- ۱۰.

چهار

مستند بودن مطالب به کتاب‌های معتبر شیعه و سنی

مطالب مذکور افزون بر عقلی و فطری بودن، که مشترک میان تمام انسان‌هاست، بر اساس کتاب‌های معتبر شیعه و سنی تدوین شده‌اند و خواننده محترم با مراجعه به دو نرم افزار زیر به آسانی می‌تواند به آن‌ها دست یابد:

۱ - نرم افزار مکتبه اهل بیت که بیش از بیست سال پیش به دستور مرجع عالی در شهر قم به مرتبه ایت الله العظمی سید محمد رضا گلپایگانی رضوان الله علیه تولید شده است. در این نرم افزار حدود پنج هزار عنوان از کتاب‌های شیعه و سنی به ترتیب قرون و حوزه‌های گوناگون فقه، اصول فقه، حدیث، تفسیر، کلام، تاریخ و... گرد آمده است.

پژوهشگر می‌تواند با جستجوی واژه مورد نظر در آن واحد به آدرس آن در کتاب‌های شیعه و سنی دست یابد.

۲ - نرم افزار «المکتبة الشاملة» به مسکن بر بیش از شش هزار عنوان از کتاب‌های اهل سنت است و در وبگاه اطلاع رسانی وزارت اوقاف عربستان سعودی و پایگاه اینترنتی مربوط به این نرم افزار به آدرس: <http://www.shamela.ws> موجود و قابل دانلود است. متأسفانه تولید کنندگان این نرم افزار، به خاطر پنهان کردن حقایق و به دلیل هراس از آشکار شدن حقیقت، نه تنها کتاب‌های شیعه بلکه حتی برخی از کتاب‌های اهل سنت را نیز، که محتوای آن‌ها را به زیان خود دیده‌اند، در این نرم افزار نیاورده‌اند؛ مانند نهج البلاغة و شروح مختلف علمای اهل سنت بر آن نظیر شرح نهج البلاغة ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغة محمد عبده صاحب المنار، حاشیه صبحی صالح بر نهج البلاغة و... و مانند کتاب «ینابیع المودة» قندوزی حنفی و...

و ما منابع اهل سنت را بر اساس نرم افزار المکتبة الشاملة آورده‌ایم و اگر در آن نرم افزار نباشد بر اساس نرم افزار مکتبه اهل بیت آدرس داده‌ایم.

پنج

طرح مباحث با رویکرد الغدير

هر چند قالب و شکل مباحث و نیز محتوا و استدلالات مطرح شده در این مجموعه کتاب‌ها غالباً نو و ابتکاری‌اند و کتاب‌های رایج مانند عبقات الأنوار، مراجعات، شب‌های پیشاور، الغدير و... هیچ کدام به این روش تدوین نشده‌اند، لکن با توجّه به انس اینجانب با الغدير از یک سو، و اهمّیت کتاب الغدير در جهان اسلام از سوی دیگر، همچنین عنایت خاصّ علما به ویژه مقام معظم رهبری به این کتاب نداشتن مردمی که در ذیل هر بحث برای مطالعه بیشتر، خواننده را به کتاب برگزیده الغدير ارجاع بدهم تا بدین ترتیب این کتاب گرانسنگ از مهجوریت بیرون بیاید.

اشاره‌ای به سخنان مقام معظم رهبری درباره کتاب الغدير^۱:

مقام معظم رهبری درباره نقش الغدير و ایجاد وحدت اسلامی می‌فرماید: «مرحوم آقای مطهری رضوان الله علیه مقاله‌ای به نام (الغدير و وحدت اسلامی) دارد؛ ایشان در آن، این مسأله را تبیین می‌کند که طرح مسأله غدير چطور می‌تواند وسیله‌ای باشد برای نزدیک کردن دل‌های مسلمانان به یکدیگر. مرحوم علامه امینی عقیده شیعه را در الغدير اثبات کرده است اما کتاب، بیان، لحن، سلیقه و شیوه برخورد او با مسأله، طوری است که همه مسلمانان را خجسته می‌کند».

ایشان درباره لزوم تدوین کتاب‌هایی بر اساس موضوعات پراکنده الغدير می‌فرماید:

«کتاب الغدير به نظر من مهجور است. من به دوستانمان سفارش کردم الغدير

۱ - ر.ک: تقریظ‌های گوناگون علمای اسلام که بر تک تک مجلّات کتاب الغدير نگاشته شده‌اند، و اکنون

در الغدير، ج ۱ (مقدمه) ص ۳۱۰ - ۴۴۷، با عنوان الرسائل والتقریظ منتشر شده‌اند.

۲ - منبع: پایگاه اطلاع رسانی دفتر حفظ و نشر آثار مقام معظم رهبری.

را که در آن صدها کتاب است - یعنی ایشان درباره موضوعات مختلف، مطالبی دارند، گاهی صد صفحه، هشتاد صفحه درباره یک شخص، یک مطلب، یا یک حدیث، مطلب دارد و یک نفر باید اینها را از اول الغدیر بخواند تا به مطلب مورد نظر برسد و از آن استفاده کند. حالا کو آن آدمی که حوصله کند یازده جلد الغدیر را بخواند و این گونه کتاب را بیرون بکشد؟! - مورد بررسی دقیق قرار دهند و موضوعات مختلف را دانه دانه بیرون بکشند؛ هر کدامشان یک کتاب یا یک جزوه است».

واپسین سخن:

در پایان این خوانندگان محترم تقاضا می‌کنم برای کامل شدن هر چه بیشتر این آثار، اینجانب را از نظرات خویش بهره‌مند سازند تا به خواست خدا به عنوان متون آموزشی در حوزه ولایت و امامت جایگاه خود را پیدا کنند. امیدوارم این آثار که برای دفاع از ولایت ائمه المؤمنین علی و اهل بیت او (علیهم السلام) تدوین شده‌اند، مورد عنایت خاص امام زمان (عجل الله تعالی فرجه) واقع شود و همه ما مشمول دعای او واقع شویم.

دعا می‌کنم که خداوند به حق مولا علی (علیه السلام) غم و اندوه و گرفتاری را از تمام مؤمنان بزداید، و گره از کار تمام شیعیان و موالیان ائمه المؤمنین (علیهم السلام) بگشاید، و به این بنده ناچیز توفیق آن دهد تا سختی‌ها را در راه نشر معارف علوی تحمل کرده و این مجموعه آثار را منتشر نمایم؛ چرا که یاران مکتب علوی در طول تاریخ با ذکر او و با یادش تمام مصائب و ناگواری‌ها را تحمل می‌کردند: «كُلُّ شَيْءٍ وَغَمٌّ سَيَجْلِي بَوْلَاتِكَ يَا عَلِي»، و در زیارت جامعه کبیره به اهل بیت (علیهم السلام) خطاب می‌کنیم: «يَكُمُ يَنْفُسُ الْهَمِّ، وَيَكُمُ يَكْشِفُ الضَّرَّ» [خداوند به وسیله شما اندوه را می‌زداید، و سختی را برطرف می‌کند]، و به قول شهریار:

یا علی! نام تو بردم نه غمی ماند و نه همتی	بأبي أنت وأُمِّي
گویا هیچ نه همتی به دلم بوده نه غمتی	بأبي أنت وأُمِّي

حقّ اگر جلوه با وجه اتمّ کرده در انسان
 به خود حقّ که تو آن جلوه با وجه اتمّی
 مُنکر عید غدیر خم و آن خطبه و تنزیل
 با کر و کور چه عیدی و چه غدیری و چه خمّی؟!
 در توّلا هم اگر سهو ولایت، چه سفاهت؟!
 بی ولای علی و آل، چه فقهی و چه شمعّی؟!
 تو که کیفِ جهانی و به کمبود تو دنیا
 شر و شرّ است و دگر هیچ نه کمّی و نه کیفی
 کان نه سهل است و نه آسان
 بائبی اُنّت و اُمّی
 کر و کور است و عزازیل^۱
 بائبی اُنّت و اُمّی
 اُف بر این شمّ فقاہت
 بائبی اُنّت و اُمّی
 از ثری تا به ثریّا
 بائبی اُنّت و اُمّی

آماده اشترسیدن این اثر در ماه ربیع الاول را به فال نیک می گیریم؛ ماهی که در آن، رسول خدا محمد ﷺ از چهارده معصوم به دنیا آمد، و امامت و اپسین معصوم یعنی امام زمان ﷺ آغاز شد. ماه بهار عنوی که با ولادت رسول خدا آغاز و با امامت امام زمان ﷺ ادامه پیدا کرد و با ظهور آن حضرت به سرانجام می رسد.

سپاس خدای را که در این ماه خداوند عیدی ما را نابودی داعش و پایان حکومت ننگین آنان به دست جبهه مقاومت و یاران امام زمان ﷺ قرار داد و بدین ترتیب خون هزاران شهید گلگون کفن به ثمر نشست و خداوند به دست آنان دشمنان انسان و اسلام، به ویژه دشمنان کینه توز مردم شیعه و مکتب اهل بیت ﷺ را ریشه کن کرد.

خداوند با یاری این یاران خویش و عاشقان ولایت، و عسکری یاری و غلبه و پیروزی «مؤمنان یاور خدا» و «حزب الله» را تحقّق بخشید؛ آن جا که می فرمود:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَاللَّهُ يَأْتِيَنَّكُمْ﴾^۲ [ای کسانی که ایمان آورده اید، اگر شما را یاری کنید، خداوند یاریتان خواهد کرد و خداوند به شما خواهد آمد]

۱- «عزازیل»: یکی از القاب شیطان است. برخی گفته اند: این واژه، به معنای «عزیز خدا» (عزیز شده ایل)

است؛ چرا که شیطان تا پیش از ماجرای تکبر و رزیدنش شاگرد اول کلاس خدا بود!

۲- محمد: ۷.

آورده‌اید! اگر (آیین) خدا را یاری کنید، شما را یاری می‌کند و گام‌هایتان را استوار می‌دارد].
و نیز: ﴿إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ﴾^۱ [اگر خداوند شما را یاری کند، هیچ کس بر شما پیروز نخواهد شد!].

و نیز: ﴿وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾^۲
[بسنانی که ولایت خدا و پیامبر او و افراد باایمان را بپذیرند، پیروزند؛ (زیرا) حزب و جمعیت خدا برروز است].

و نیز: ﴿وَاللَّائِنُوا وَالْمُحْزَنُونَ وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ﴾^۳ [و سست نشوید! و غمگین ن‌رديد! شما برترید اگر ایمان داشته باشید!].

آن گونه که مشاهده می‌شود بر اساس این آیات شرط غلبه و پیروزی و نصرت الهی عبارت است از ایمان، توری خداوند، عدم سستی، و ولایت خدا و رسول و «الَّذِينَ آمَنُوا». جالب آن که در این ولایت (سوره مانده آیه ۵۵) نیز از امیرمؤمنان با عنوان «الَّذِينَ آمَنُوا» یاد شده است.

این در حالی است که فرعونیان نیز بر سر غلبه و غلبه دارند؛ لکن روشن است که این توهمی بیش نیست و قدرت الهی تمام امکانات ظاهری آن‌ها را از بین خواهد برد و آنان را به زانو در خواهد آورد؛ آن گوی که عصای موسی تمام اسباب و وسائل سحر و جادوی فرعونیان را بلعید: ﴿قَالَ لَهُمُ مُوسَى اَلْقُوا أَنْتُمْ مُلْقُونَ﴾ * ﴿فَالْقُوا جِبَاهَهُمْ وَعَصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ﴾ * ﴿سَأَلْتُمُ مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ﴾ * ﴿فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ﴾^۴ [روز موعود فرا رسید و همگی جمع شدند؛] موسی به ساحران گفت: «آنچه را می‌خواهید بیفکنید، بیفکنید! * آن‌ها طناب‌ها و عصاهای خود را افکندند و گفتند: «به عزت فرعون، ما قطعاً پیروزیم.» *

۱- آل عمران: ۱۶۰.

۲- مانده: ۵۰.

۳- آل عمران: ۱۳۹.

۴- شعراء: ۴۳-۴۶.

سپس موسی عصایش را افکند، ناگهان تمام وسایل دروغین آن‌ها را بلعید! * فوراً همه ساحران به سجده افتادند].

و با چشیدن طعم شکست و ذلت، به آرزوهای مادی خود و تقرّب به درگاه فرعون و بهره مند شدن از قدرت و ثروت، نرسیدند: ﴿فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَإِنَّا لَنَّا لِأَجْرٍ إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ﴾ * قَالَ نَعَمْ وَإِنكُمْ إِذَا لِمِنَ الْمُقَرَّبِينَ^۱ [هنگامی که ساحران آمدند، به فرعون گفتند: «آیا اگر ما پیروز شویم، پاداش مهمی نخواهد داد؟» گفت: «(آری)، و در آن صورت شما از مقربان خواهید بود!»].

در پایان، شعر منسوب به امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) را که هنگام دفن پیکر سلمان فارسی بر کفن او نوشتند، یادآور می‌شوم و بدین ترتیب زبان حال خود نسبت به امیرالمؤمنین (علیه السلام) را بیان می‌کنم:

وَفَدَّتْ عَلَيَّ الْكَرِيمُ بَغِيرَ زَادٍ مِنْ الْحَسَنَاتِ وَالْقُلُوبِ السَّلِيمِ
وَحَمْلُ الزَّادِ أَقْبَحُ كُلِّ شَيْءٍ إِذَا كَانَ الْوُفُودُ عَلَيَّ الْكَرِيمِ^۲

[بدون هیچ توشه‌ای از حسنات و قلب سالم، بر شخص کریم وارد شدم و در پیشگاه کریم، بُردنِ زاد و توشه زشت‌ترین کار است].

وفي الختام نسأل الله الإخلاص، بإتته الأساس
والله الموفق للسداد والصواب، وإليه الرجوع والمآب

قم مقدّسه - مؤسسه میراث نبر

محمّد حسن شفیعی شاهرودی عفر عنه

۱۷ ربیع الأول ۱۴۳۹ ق مطابق با ۱۵/۹/۱۴۰۶ ش

۱- شعراء: ۴۱ - ۴۲.

۲- العروة الوثقى، سیّد یزدی: ۲: ۷۶، به این مناسبت که نوشتن این دو بیت بر روی کفن مستحبّ است.

کتابخانه آیت الله العظمی

مؤسسه فرهنگی فقه الثقلین

پاسخ به مسائل شرعی

دفتر حضرت آية الله العظمى صانعی مدظله العالی

قم - تلفن: ۳۷۷۴۴۷۶۷ - ۳۷۷۴۴۰۹ - ۳۷۷۴۴۰۹ (۰۲۵)

۳۷۸۳۱۶۶۰ - ۳۷۸۳۱۶۶۱ - ۳۷۸۳۱۶۶۲

نمابر: ۳۷۷۳۵۰۸۰ (۰۲۵)

نشانی: قم، بلوار شهید محمد منتظری، کوچه هشتم، پلاک ۴

دفاتر تهران

نمابر: ۶۶۴۰۹۲۷۸ (۰۲۱) مارگر: ۶۶۵۶۴۰۰۱ - ۵ (۰۲۱)

نمابر: ۲۲۸۴۷۰۹۵ (۰۲۱) - تلفن: ۲۲۸۸۵۳۰۰ / ۲۲۸۸۴۶۰۰ / ۲۲۷۶۸۱۸۱ پاسدا:

نمابر: ۸۸۵۸۰۸۲۱ (۰۲۱) - تلفن: ۸۸۵۸۲۶۹۷ / ۸۸۵۸۳۴۲۵ / ۸۸۵۸۳۴۱۵ رت غروب:

نمابر: ۳۲۲۳۰۳۲۴ (۰۵۱) - تلفن: ۳۲۲۴۳۱۴۲ - ۳ / ۳۲۲۲۲۷۷ / ۳۲۲۲۲۱۵۲ دفتر مشهد:

نمابر: ۳۶۶۲۷۶۶۴ (۰۵۱) - تلفن: ۳۶۶۱۸۹۶۴ / ۳۶۶۱۹۷۰۸ / ۳۶۶۱۹۷۰۸ دفتر مشهد (۲):

نمابر: ۳۴۴۶۳۳۹۱ (۰۳۱) - تلفن: ۳۴۸۷۶۰۰ - ۲ دفتر اصفهان:

نمابر: ۳۶۲۷۱۰۹۳ / ۳۶۲۸۱۹۱۷ (۰۳۱) - تلفن: دفتر اصفهان (۲):

نمابر: ۳۲۲۲۶۷۰۰ (۰۷۱) - تلفن: ۳۲۲۳۰۴۰۰ - ۲ / ۳۲۲۲۲۹۴ / ۳۲۲۴۳۴۹۸ دفتر شیراز:

نمابر: ۳۲۲۵۹۷۷۷ (۰۸۶) - تلفن: ۳۲۲۷۲۲۰۰ / ۳۲۲۷۲۲۰۰ دفتر اراک:

نمابر: ۳۵۲۵۲۷۰۰ (۰۴۱) - تلفن: ۳۵۲۳۲۰۲۳ / ۳۵۲۶۴۶۲۶ دفتر تبریز:

تلفن: ۳۲۲۲۰۰ / ۳۲۲۳۲۷۰ (۰۱۷) دفتر گرگان:

تلفن: ۳۷۸۳۱۶۶۰ (۰۲۵) همراه: ۰۹۱۲۲۵۰ پاسخگویی به مسائل حج:

www.saanei.org

Istifta @ saanei.org

.Saanei @ saanei.org

Info @ saanei.org

۳۰۰۷۹۶۰

آدرس اینترنت:

پاسخ به استفتائات

تماس با دفتر معظم له

تهیه کتاب

سرویس پیام کوتاه

بررسی فقهی

شهادت زن در اسلام

برگرفته از نظریات فقهی مراجع عالییه -
حضرت آیه الله العظمی صانعی مد ظله العالی

فخرالدین صانعی

عنوان: شهادت زن در اسلام
مشخصات نشر: قم، فقه الثقلین، ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری: ۲۹۶ صفحه
شابک: 978-600-5280-40-1
فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا.
شناسه افزوده: مرکز مطالعات و تحقیقات فقه الثقلین
شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۲۱۲۵۲

انتشارات التمام

بررسی فقهی شهادت زن در اسلام

برگرفته از نظریات فقهی مرجع عالیقدر
حضرت آیه الله العظمی سنانی مدظله العالی

- ناشر: انتشارات فقه الثقلین
- مؤلف: فخرالدین صانعی
- لیتوگرافی: نویسنده چاپ: زمزم
- نوبت چاپ: دهم (اول ناشر) / پاییز ۱۳۹۷
- شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه • بها: ۲۵۰۰ تومان
- شابک: ۱ - ۴۰ - ۵۲۸۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸
- کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

دفتر مدیریت: قم، خیابان شهداء (صفائیه)، کوچه ۳۷، فرعی ۵ (ناصر)، پلاک ۶۲

کدپستی: ۳۷۱۳۷/۴۷۶۶۴ صندوق پستی: ۳۷۱۸۵/۹۶۷

تلفن: ۸ - ۳۷۸۳۵۱۰۱ تلفکس: ۳۷۸۳۵۱۰۹ (۰۲۵)

دفتر نشر و پخش: قم - خیابان معلم - مجتمع ناشران - طبقه اول - پلاک ۱۳۴

کدپستی: ۳۷۱۵۶/۹۹۹۶۵ صندوق پستی: ۳۷۱۸۵/۵۵۷

تلفن: ۳۷۸۳۵۰۹۰ تلفکس: ۳۷۸۳۵۰۹۱ (۰۲۵)

www.ketab.ir

بررسی فقهی
شهادت زن در اسلام
●
انتشارات فقه الثقلین

واضح است که شارع حکیم هیچگاه حکمی
ظالمانه صادر نخواهد کرد و در مواردی که
در کتاب و سنت در حکمی شائبه عدم
عدالت وجود دارد، باید به مبنای آن و
طریق استنباط آن رجوع کرد.

فهرست مطالب

مقدمه ۱۷

بخش اول / ۲۳

بررسی ارزش شهادت زنان، اصل عملی و

دلایل عمومی عدم تساوی شهادت زنان با مردان

● فصل اول: ارزش شهادت زن ۲۵

مبحث اول: تقسیم‌ها و ملاک‌ها ۲۵

تقسیم بر اساس مصادیق حقوق ۲۷

تقسیم بر اساس اهمیت حقوق ۲۹

مبحث دوم: راه‌های توجیه تفاوت بین زن و مرد در شهادت . ۳۱

بیان مبانی ارائه شده در حدود ۳۱

الف . تعطیلی حدود در زمان غیبت امام معصوم علیه السلام .. ۳۱

ب . جواز اجرای حدود در زمان غیبت ۳۲

بررسی مبانی ارائه شده ۳۳

الف . بررسی مبانی تعطیلی حدود ۳۳

ب . بررسی مبانی اجرای حدود ۳۴

راه‌های ارائه شده در غیر حدود ۳۷

الف . شهادت بک تکلیف است ۳۸

ب . شهادت دو نوع است ۳۹

بررسی راه‌های ارائه شده ۳۹

● فصل دوم: اصل عملی ۴۱

ادله حجیت شهادت شاهد ۴۲

الف . بنای عقلا ۴۳

۱. فطری بودن پذیرش شهادت ۴۴

۲. کاهش جرم در جامعه بشری ۴۴

۳. تکریم شخصیت انسان از طریق اعتماد به یکدیگر ۴۶

ب . کتاب ۴۶

ج . سنت ۴۵

ادله عدم حجیت شهادت شاهد و بررسی آنها ۴۸

الف . ادله ۴۸

ب . بررسی ادله	۴۹
● فصل سوم: ادله عامه عدم تساوی شهادت زن و مرد	۵۳
کتاب	۵۳
شبهات و نقدها	۵۴
الف اشکال اول و نقد آن	۵۴
ب . اشکال دوم و نقد آن	۵۶
ج . اشکال سوم و نقد آن	۵۷
روایات	۶۱
الف . روایاتی که در ذیل آیه ۲۸۲ سورة بقره وارد شده	۶۵
۱. روایت حسن عسکری (ع)	۶۵
۲. روایت داود بن	۷۹
ب . روایات در ابواب مختلف فقه	۸۱
۱. روایات باب حدود، وعیت، ارث، دیات	۸۱
۲. صحیح منصور بن حازم	۸۶
نتیجه گیری	۸۸

بخش دوم / ۸۹

بررسی ادله شهادت زنان در موضوعات فقهی

● فصل اول: ادله شهادت زنان در غیر حدود	۹۱
مبحث اول: ادله شهادت زنان در دین و امور مالی	۹۱

- ۹۱..... بیان موضوع
- ۹۵..... آرا و نظریات
- ۹۶..... ادله برابری شهادت دوزن به جای یک مرد در دیون و اموال
- ۹۶..... الف. کتاب
- ۹۶..... ب. اصل و قاعده
- ۹۷..... ج. سنت (روایات)
- ۹۹..... د. اجماع
- بررسی و کشف ادله دلالت کننده بر عدم تساوی شهادت زن و مرد در دیون و اموال
- ۱۰۰..... الف. کتاب
- ۱۰۵..... ب. سنت (روایات) دلالت به آن
- ۱۰۵..... نتیجه گیری و تحقیق
- ۱۰۷..... مبحث دوم: شهادت زن در رؤیت هلال
- ۱۰۹..... آرا و نظریات
- ۱۱۱..... ادله، کیفیت استدلال و نقد و بررسی آن
- ۱۱۲..... الف. روایات
- ۱۱۷..... ب. کیفیت استدلال و نقد آن
- ج. اجماع و نقد استدلال به آن
- ۱۲۷..... مبحث سوم: شهادت زن در طلاق
- ۱۲۷..... ادله شهادت شاهد در صحت طلاق و ثبوت آن
- ۱۲۹..... الف. کتاب

ب . سنت (روایات).....	۱۳۰
ادله اثبات طلاق با شهادت.....	۱۳۳
الف . آرا و نظرات.....	۱۳۴
ب . بیان ادله عدم حجیت شهادت زنان در طلاق	۱۳۵
۱ . اشکال فاضل اصفهانی در روایات و اشکال‌های به آن ...	۱۵۱
الف . احتمال فاضل اصفهانی در روایات	۱۵۱
ب . اشکال صاحب جواهر به احتمال کشف اللثام	۱۵۱
ج . کلام صاحب جواهر.....	۱۵۳
نتیجه گیری.....	۱۵۵
استدلال برخی از فایران به عدم جواز شهادت زنان در طلاق	۱۵۵
الف . استدلال صاحب جواهر به نقد آن.....	۱۵۵
ب . نقد استدلال‌های صاحب جواهر.....	۱۵۶
ج . استدلال صاحب مستند و نقد آن	۱۵۸
د . استدلالی دیگر و نقد آن	۱۵۸
نتیجه گیری و تحقیق	۱۶۰
مبحث چهارم: شهادت زن در نکاح.....	۱۶۲
آرا و نظریات.....	۱۶۲
ادله مانعان حجیت و نقد و بررسی آن.....	۱۶۴
الف . ادله.....	۱۶۴
ب . نقد ادله.....	۱۶۵
ادله مجوزان حجیت و کیفیت استدلال.....	۱۶۷

- ۱۶۷ ادله
- ۱۷۱ کیفیت استدلال
- ۱۷۲ بررسی تعارض در روایات
- ۱۷۳ الف . بیان مرجحات
- ۱۷۳ ب . کیفیت جمع دلالتی بین روایات
- ۱۷۸ مبحث پنجم: شهادت زن در رضاع
- ۱۷۸ قایلان به پذیرش و ادله آنان
- ۱۷۸ الف . قایلان به پذیرش شهادت زنان
- ۱۷۹ ب . ادله قایلان به پذیرش شهادت زنان
- ۱۸۰ کیفیت استدلال
- ۱۸۱ قایلان به عدم پذیرش شهادت زنان و ادله آنان
- ۱۸۱ الف . قایلان به عدم پذیرش شهادت زنان
- ۱۸۲ ب . ادله قایلان به عدم پذیرش شهادت زنان در رضاع
- ۱۸۲ ج . نقد ادله
- ۱۸۵ نتیجه گیری و تحقیق
- ۱۸۶ مبحث ششم: شهادت زن در اثبات قتل
- ۱۸۶ آرا و نظریات
- ۱۸۶ ادله و نقد آن
- ۱۸۹ الف . ادله قول عدم حجیت
- ۱۹۲ ب . ادله قول به حجیت شهادت زنان در قصاص
- ۱۹۴ ج . ادله قول تفصیل بین دیه و قصاص

بیان جمع دیگر بین روایات	۱۹۶
تعارض بین روایات	۱۹۸
الف . قول به تخییر	۱۹۸
۱. ترجیح روایاتِ عدم حجیت	۱۹۸
۲. ترجیح روایاتِ حجیت	۱۹۸
ب . قول به تساقط	۲۰۰
سحالات وارده بر این قول	۲۰۱
تحقیق و نتیجه گیری	۲۰۲
و جوه رجیح	۲۰۳
مبحث هفتم: ضابطه کسب در عدم قبول شهادت زنان	۲۰۵
آرا و نظریات	۲۰۶
ادله قایلان به قاعده و نقد آن	۲۰۷
الف . ادله قایلان	۲۰۷
۱. روایت سکونی	۲۰۸
۲. اجماع	۲۰۹
ب . نقد ادله	۲۰۹
۱. بررسی روایت سکونی	۲۱۰
۲. بررسی اجماع	۲۱۱
نتیجه گیری و تحقیق	۲۱۲
● فصل دوم: بررسی تساوی شهادت زن و مرد از نظر تعداد	۲۱۵
آرا و نظریات	۲۱۶

۲۱۷..... ادله اثبات تساوی عدد در شهادت مرد و زن

الف. الغای خصوصیت عرفی و تنقیح مناط ۲۱۷

ب. اطلاق و عدم تقیید به دوزن و ترک استفصال از آن در

برخی روایات باب شهادت ۲۱۸

ج. روایاتی که با صراحت دلالت بر تساوی شهادت زن با

مرد دارد ۲۲۵

۱. عدم تساوی شهادت زن و مرد ۲۲۶

الف. باب ۲۲۶

ب. اصل و قاعده عدم حجیت شهادت زنان ۲۲۷

۱. اصل ۲۲۷

۲. مدرکات ۲۲۷

ج. روایات ۲۲۹

۱. روایات دسته اول کیفیت استدلال ۲۲۹

۲. دسته دوم و کیفیت استدلال ۲۳۱

نقد و بررسی ادله قایلان به عدم تساوی ۲۳۵

الف. نقد استدلال به کتاب ۲۳۶

ب. نقد استدلال به اصل و قاعده ۲۳۶

ج. نقد استدلال صاحب مستند ۲۳۶

د. نقد استدلال به روایات ۲۴۰

نتیجه گیری و تحقیق ۲۴۱

● فصل سوم: ادله شهادت زنان در حدود و تعزیرات ۲۴۳

مبحث اول: حدود عرضی	۲۴۳
مقتضای اصل در حدود	۲۴۳
موارد استثنا از عدم پذیرش شهادت زنان در حدود	۲۴۶
الف . استثنا حد زنا (رجم) و ادله آن	۲۴۶
دلیل بر پذیرش شهادت سه مرد و دو زن در اجرای رجم	۲۴۷
ب . استثنا حد زنا (جلد)	۲۴۹
آراء، نظریات و ادله آنان	۲۴۹
ج . حد سحر و لواط	۲۵۷
۱. آراء و نظریات قایلان به استثنا	۲۵۷
۲. ادله قایلین به استثنا	۲۶۰
۳. نقد استدلال ها	۲۶۱
۴. آراء و نظریات قایلان به عدم استثنا	۲۶۳
۵. ادله قایلان به عدم پذیرش شهادت زنان در لواط و سحر	۲۶۳
۶. نتیجه گیری و تحقیق	۲۶۴
۷. بیان یک احتمال	۲۶۴
مبحث دوم: حدود غیر عرضی	۲۶۷
ادله عدم حجیت شهادت زنان در حدود غیر عرضی	۲۶۷
الف . اصل	۲۶۷
۱. استدلال مقدس اردبیلی به اصل	۲۶۸
۲. استدلال صاحب جواهر به اصل	۲۷۰
ب . روایات	۲۷۰

- ج . قاعدة تخفيف و درأ حدود..... ۲۷۲
- د . اجماع ۲۷۲
- شبهات و احتمالات در استدلال به روایات..... ۲۷۳
- مبحث سوم: تعزیرات ۲۸۸
- کتاب نامه ۲۹۰

مقدمه

هر مکتب و دانشگاه و مراکز فراخوانی جامعه به سوی خویش باید نیازهای فطری انسان‌ها و مشکلات جوامع را در نظر گرفته، بر طبق آن، مباحثی خویش را بنیان و به جامعه ارائه نماید:

﴿قَاتِمٌ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ
النَّاسَ عَلَيْهَا...﴾^۱

چراکه بدون توجه به نیازهای بشر در زندگی هیچ مکتبی موفق به جذب مردم به سوی خویش نمی‌شود. یکی از راه‌های پذیرش دین در جامعه سهولت در آن است که به فطری بودن و برآورده شدن نیاز بشر بر

می‌گردد: بعثنی بالحنيفية السهلة السمحة.^۱

بر همین اساس، خداوند حکیم - که آفریدگار انسان خاکی است و آگاه‌تر از همه به نیازهای بشر - به پیامبران خود دستور داده است که به گونه‌ای در دعوت خود برنامه‌ریزی کنند که گسترش عدالت و رفع ظلم و تبعیض در جامعه را به دنبال داشته باشد. با توجه به همین ملاک، خداوند حکیم در قرآن به پیامبر خویش یادآوری می‌نماید که پروردگارت هیچ‌گاه به بندگان ظلم نمی‌نماید و ارزش هر انسانی را بسته به نوع انسان می‌داند و هیچ انسانی را بر انسان دیگر ترجیح نداده است. هر چه انسان به تقرب به خود را پرهیزگاری و اعمال صالح می‌نماید، نه قومیت و جنسیت که آن هم باز به نفع انسان‌هاست؛ چرا که تقوا مانع از تعدی و ظلم است.

بر همین اساس، تمامی احکام نیز باید بر مبنای عدالت استوار باشد و این اصل مستثنای ندارد نیست. بنابر این، تمامی پیروان مکاتب عدالت‌محور می‌توانند هر حکمی را که مخالف عدالت و موازن ظلم و تبعیض دیدند، مورد خدشه و شبهه قرار دهند؛ چرا که ملاک و میزان در هر حکمی - از طرف شارع - عدالت

۱. الفروع من الکافی، ج ۵، کتاب النکاح، باب کراهیه الرهبانیه و ترک الباه، ص ۴۹۴.

قرار داده شده است.

واضح است که شارع حکیم هیچ‌گاه حکمی ظالمانه صادر نخواهد کرد و در مواردی که در کتاب و سنت در حکمی شائبه عدم عدالت وجود داشته باشد، باید به میان آن و طریق استنباط آن رجوع کرد.

حال با توجه به این اصل و ملاک مهم در جعل احکام شرعی، یکی از احکامی که امروزه در آن شبهه تبیض و عدم عدالت و برابری مطرح شده، مسأله عدم تساوی شهادت زنان با مردان است. این عدم تساوی هم در مباحث مربوط به دعاوی مطهره است و هم در اثبات برخی از احکام شرعی، مانند: رؤیت هلال ماه، در برخی دعاوی مثل حدود، عرضی و یا برخی از احکام شرعی مانند: ثبوت طلاق به طور کلی شهادت زنان نفی گردیده است که موجب بروز شبهه عدم عدالت در این حکم شده است.

با توجه به شبهات طرح شده در موضوع شهادت زنان، در این نوشتار در پی آن هستیم که با دو هدف به بررسی ادله شهادت زنان در کتاب و سنت و اقوال فقها بپردازیم: اول آن که ببینیم آیا اصلاً چنین حکمی از طرف شارع صادر شده یا خیر؛ بدین معنا که شارع - حکیمی که تبعیض و ظلم را در احکام

خویش نفی کرده است - ، آیا در این مورد یک حکم کلی بر موضوعات فقهی و دعاوی که نیاز به شهادت شهود دارد، نموده است و ارزش شهادت دو زن را برابر شهادت یک مرد دانسته است؟ یا این که اصلاً چنین حکم کلی وضع نکرده است که در این صورت دیگر شبهه تبعیض وجود ندارد و نمی توان حکم اسلام را در شهادت زنان مورد مناقشه و مخالف عالمت برشمرد.

درم آن که اگر در مواردی به وسیله ادله متقن و صریح ثابت گردید که ارزش شهادت دو زن برابر شهادت یک مرد است و یا این که اصلاً شهادت زنان مورد پذیرش نیست، برای توجیه این حکم چه باید کرد. برای دستیابی به این دو هدف، این نوشتار در دو بخش تنظیم گردیده است که در بخش اول آن به مباحثی همچون ارزش شهادت زن و اصل عملی در شهادت و دلایل عمومی عدم تساوی شهادت زن و مرد، پرداخته شده است.

بخش دوم - که محور اصلی این نوشتار است - شانس بررسی و کنکاشی در ادله موضوعاتی همچون شهادت زنان در امور مالی، رؤیت هلال، طلاق، رضاع، نکاح...

و حدود (عرضی و غیر عرضی) است.

لازم به ذکر است محور این مباحث، دروس خارج فقه حضرت آیه الله العظمی صانعی (دام ظلّه) است که در سال های ۷۹-۸۰ در مدرسه مبارکه فیضیه القافر موده اند. آنجا که این جانب نیز در آن سال ها در محضر ایشان تلمذ می کردم، با توجه به نظریات جدیدی که ایشان در رابطه با شرایط شاهد و بخصوص شرط مرد بودن شاهد طرح نمودند، با توصیه دوستان در مؤسسه فقه الثقلین تصمیم به تحقیق و ویرایش و تنظیم این دروس گرفتم. نا دفته نماند که باز نویسی مباحث فقهی که با اصطلاحات و دلت های پیچیده که فهم آن مستلزم فراگیری مقدمات و ممارست در حضور نزد اساتید معظم حوزه های علمیه - صانها الله عن - ایشان - همراه است، در قالبی که قابل استفاده برای غیر طلاب حوزه های علمیه همچون دانشگاهیان و فریبختگان گردد، کار دشواری است و لکن در این اوراق، در حدی که بتوان سعی گردید آنچه که در ارتباط با اصل شهادت زنان و شبهات و پاسخ به آنها در دروس خارج فقه مطرح گردیده بود، در حد این نوشتار و رسیدن به هدف آن آورده شود.

در پایان، لازم است که از والد معظم در ارتباط با

راهنمایی‌های ایشان در چگونگی طرح مباحث و
یادآوری نکات دقیق فقهی تشکر و قدردانی نمایم.
وما توفیقی إلا بالله. علیه توکلت والیه أنیب حسبنا الله
ونعم الوکیل، نعم المولی ونعم النصیر

فخرالدین صانعی

تابستان ۱۳۸۴

بیست هفتم رجب المرجب ۱۴۲۶